

พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล เนื่องในวันอาสาฬหบูชา และเทศกาลเข้าพรรษา

....อลโซ ภควา อทาน อูทาเนสิ อญญาสิ วต โภ โภณทญญเฏ อญญาสิ วต โภ โภณทญญเฏติ. อิติหิโท
อายุสโต โภณทญญสุส อญญาโภณทญญ โฏตวว นาม อโหสิติ.....

จากพระบาลีเบื้องต้นเป็นส่วนหนึ่งของพระสูตร ธรรมจกุกป! ปวตตท สุตต อันเป็นเรื่องราวที่พระ
อานนท์เถระเล่าเหตุการณ์ว่าพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา ชื่อว่า ธรรมจัก
กัปปวัตตทสูตรโปรดปัญจวัคคีย์ ที่ป่าปตมมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี ในดิถีพระจันทร์เพ็ญเสวย
อาสาฬหฤกษ์ คือวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ ในปีทรงตรัสรู้ เป็นเหตุให้โกณฑัญญะหนึ่งในปัญจวัคคีย์ดวงตา
เห็นธรรม คือ เกิดปัญญาเห็นความจริงว่า สิ่งใดก็ตามมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งปวงล้วนมี
ความดับไปเป็นธรรมดา พระบรมศาสดาจึงทรงเปล่งอุทานว่า “อญญาสิ วต โภ โภณทญญเฏ” แปลความว่า
“โกณฑัญญะรู้แล้วหนอ” จากนั้นโกณฑัญญะ ก็ทูลขอบวช พระองค์ประทานอนุญาตด้วย
เอหิภิกขุอุปสัมปทา นับเป็นพระสงฆ์องค์แรกในพระศาสนาที่บวชในพระพุทธศาสนา วันอาสาฬหบูชาจึง
มีความสำคัญคือ

๑. เป็นวันแรกที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศพระศาสนา
๒. เป็นวันแรกที่พระบรมศาสดาทรงแสดงพระธรรมจักกัปปวัตตทสูตร ประกาศสัจธรรมอันเป็น
องค์แห่งสัมมาสัมโพธิญาณ
๓. เป็นวันที่พระอรหันต์สาวกองค์แรกบังเกิดขึ้นในโลก คือพระอัญญาโกณฑัญญะ ได้
รับประทานเอหิภิกขุอุปสัมปทาในวันนั้น
๔. เป็นวันแรกที่บังเกิดพระสังฆรัตนะสมบูรณ์เป็นพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม และ
พระสงฆ์

วันอาสาฬหบูชาตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ หากปีใดมีเดือน ๘ สองหน จะตรงกับเดือน ๘ หน
หลัง ในประเทศไทยเริ่มกำหนดวันอาสาฬหบูชาเป็นวันสำคัญทางพุทธศาสนาขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อ
พุทธศักราช ๒๕๐๑ โดยมีประกาศสำนักสังฆนายก เรื่องกำหนดพิธีอาสาฬหบูชา

ส่วนเทศกาลเข้าพรรษา เริ่มในวันขึ้น ๑๔ ค่ำ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ และวันแรมค่ำ ๑ เดือน ๘ ที่มีธรรม
เนียมการจำพรรษาของพระสงฆ์นั้น มีเหตุเนื่องมาจากมีภิกษุ ๖ รูป “ฉัพพัคคีย์” แม้ถึงฤดูฝนก็ยังพากัน
จาริกไปมาเที่ยวเหยียบย่ำข้าวกล้าอ่อนและหญ้า กับสัตว์เล็กสัตว์น้อยให้เกิดความเสียหายและตายไป
ประชาชนจึงพากันติเตียนว่าพระสมณศาสดาบุตรเที่ยวไปมาอยู่ทุกฤดูกาล พากันเหยียบย่ำข้าวกล้าและ
ต้นไม้อุดมจนทั้งสัตว์ทั้งหลายตายจำนวนมาก เมื่อความเรื่องนี้ทราบถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงทรง

บัญญัติเป็นธรรมเนียมให้พระภิกษุสงฆ์อยู่จำพรรษาในที่แห่งเดียวตลอด ๓ เดือน คือ ตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ห้ามมิให้พระภิกษุเที่ยวไปค้างคืนที่อื่น หากมีกิจเป็นอันชอบด้วยพระวินัย จึงไปได้ด้วยการทำสัตตาหกรณียะ คือ ต้องกลับมาที่พักเดิมภายใน ๗ วัน นอกจากนั้นห้ามเด็ดขาดและปรับอาบัติแก่ผู้ฝ่าฝืนล่วงละเมิดพระบัญญัติ ในวันเข้าพรรษาตรงกับวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ พระสงฆ์จะกล่าวอธิษฐานตั้งใจเพื่ออยู่จำพรรษาตลอดฤดูฝน โดยกล่าวอธิษฐานพรรษาเป็นภาษาบาลีว่า “อิมสมฺมิ อวาเส อิมํ เตมาสํ วสฺสํ อูปเมมิ” แปลว่า “ข้าพเจ้าขออยู่จำพรรษาในวัดนี้ตลอด ๓ เดือน” โดยกล่าวเป็นภาษาบาลีดังนี้ ๓ ครั้ง ต่อจากนั้นพระผู้ห้อยก็กระทำสามิจกรรม * กล่าวขอขมาพระผู้ใหญ่ ส่วนพระผู้ใหญ่ก็กล่าวลดโทษให้ เป็นอันว่าต่างฝ่ายต่างให้อภัยกัน นับเป็นอันเสร็จพิธีเข้าพรรษาในเวลานั้น ครั้นวันต่อไป พระผู้ห้อยก็จะนำดอกไม้รูปเทียนไปกราบพระเถรานุเถระต่างวัดผู้ที่ตนเคารพนับถือ

ในส่วนพระราชพิธีที่พระมหากษัตริย์ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลนั้น ก่อนพุทธศักราช ๒๕๐๑ มีพระราชกุศลเข้าพรรษาเพียงอย่างเดียว สรุปรายละเอียดได้คือ ทรงพระราชอุทิศถวายเทียนพรรษา เครื่องราชสักการะแด่พระพุทธรูปปฏิมาและปูชนียวัตถุตามพระอารามหรือปูชนียสถาน ถวายเป็นพุทธบูชา นิมนต์สมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะ พระฐานานุกรมเปรียญ พระราชวงศ์ที่ทรงผนวช และพระภิกษุภาคหลวงเข้ารับพุ่มดอกไม้รูปเทียน ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรมมหาราชวัง และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นิมนต์พระสงฆ์ ๑๕๐ รูป เข้ารับอาหารบิณฑบาตในพระบรมมหาราชวัง ๓ วัน คือ วันขึ้น ๑๔ ค่ำ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ และวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ครั้นพุทธศักราช ๒๕๐๑ ซึ่งทางราชการมีการเพิ่มวันอาสาฬหบูชาเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดการบำเพ็ญพระราชกุศล เนื่องในวันอาสาฬหบูชาและเทศกาลเข้าพรรษาเป็นปีแรก ซึ่งในปัจจุบันมีรายละเอียดในการพระราชพิธีดังกล่าว ดังนี้

วันอาสาฬหบูชา

เวลา ๑๗ นาฬิกา เสด็จพระราชดำเนินไปยังพระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงจุดเทียนพรรษาแล้วถวายพุ่มต้นไม้ รูปเทียนบูชาพระพุทธรูปหามณีนรัตนปฏิมากร พระสัมพุทธพรรณี พระพุทธรูปอดฟ้าจุฬาโลกย์ พระพุทธรูปเศศหล้าภายไลย ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการ ทรงจุดเทียนชนวนจากโคมไฟฟ้าพระราชทานให้ผู้เฝ้ากองพระราชพิธี เพื่อไปถวายเจ้าอาวาสจุดเทียนพรรษาที่ทรงพระราชอุทิศ เสด็จฯ ไปทรงประเคนพุ่มดอกไม้รูปเทียนถวายสมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะพระภิกษุภาคหลวง ซึ่งมีจำนวนประมาณ ๓๕๐ รูป ทรงประเคนเฉพาะเที่ยวแรก ส่วนเที่ยวต่อไปทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์ องคมนตรี คณะรัฐมนตรี ข้าราชการประเคนจนครบ

อนึ่ง ในวันนี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระราชวงศ์ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์ในการพระราชพิธีฯ เสด็จไปถวายพุ่มเทียนบูชาที่หอพระคันธารราษฎร์ หอพระราชมานุสสร หอพระราชพงศานุสร พระศรีรัตนเจดีย์ หอพระมณฑิยธรรมภายในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม กับทรงจุดเทียนพรรษาถวายเป็นพุทธบูชาที่พระศรีรัตนเจดีย์ และหอพระมณฑิยธรรม จากนั้นเสด็จไปทรงจุดเทียน

พรรษา และถวายพุ่มเทียน ถวายเป็นพุทธบูชาที่หอศาสตราคม ในพระบรมมหาราชวัง พระพุทธสิหิงค์ ณ พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

วันเข้าพรรษา

เวลา ๗ พรรษา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานนิมนต์พระสงฆ์ ๑๕๐ รูป เข้ารับพระราชทานอาหารบิณฑบาตในพระบรมมหาราชวัง โดยพนักงานฝ่ายพระราชฐานชั้นในจะทูลเชิญพระราชวงศ์ฝ่ายในเสด็จมาในการทรงบาตร

เวลา ๑๗ นาฬิกา (ภายหลังจากทรงเปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร) เสด็จพระราชดำเนินไปยังวัดบวรนิเวศวิหาร ทรงจุดเทียนพรรษา ถวายพุ่มต้นไม้มงคลถวายบูชาพระพุทธชินสีห์ ถวายพุ่ม รูปเทียน บูชาพระรูปสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส พระรูปสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส พระรูปสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ พระราชอุปัชฌายาจารย์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระพุทธรูปปางประจำพระชนมวารพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงจุดรูปเทียนเครื่องนมัสการบูชา จากนั้น ถวายพุ่มดอกไม้รูปเทียนแด่สมเด็จพระสังฆราชแล้ว เสด็จฯ ไปจุดรูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยและถวายพุ่มเทียนบูชาปูชนียสถานภายในวัด คือ พระพุทธเจดีย์ พระศาสดาและพระไศยา ภายในวิหารพระศาสดา พระพุทธวชิรญาณ พระพุทธปัญญาอัคคะ พระพุทธมุนษยนาค ภายในวิหารเก๋ง

อนึ่ง ในวันนี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงจุดเทียนพรรษา และถวายพุ่ม ต้นไม้ รูปเทียน ถวายพระพุทธบุษยรัตน์ พระพุทธนรสีห์ ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระราชวงศ์ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์ ในการพระราชพิธีฯ เสด็จไปวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ทรงจุดเทียนพรรษาและถวายพุ่ม รูปเทียนแด่พระพุทธเทวปฏิมากรพระประธานพระอุโบสถพระโลกนาถที่พระวิหารทิศตะวันออก พระพุทธไศยาสน์ พระอัฐิ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ที่ตำหนักवासกรี และถวายพุ่มดอกไม้รูปเทียนแด่เจ้าอาวาส และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระราชวงศ์ทรงปฏิบัติราชกรณียกิจแทนพระองค์ในการพระราชพิธีฯ เสด็จไปวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ทรงจุดเทียนพรรษาและถวายพุ่มรูปเทียนแด่พระพุทธชินราชพระประธานพระอุโบสถ และถวายพุ่มดอกไม้ รูปเทียนแด่เจ้าอาวาส แล้วทรงตักบาตรดอกไม้ จากนั้นเสด็จไปยังวิหารสมเด็จพระพุทธชินสีห์ (จำลอง) และพระฝาง (จำลอง)

* สามัญพิธีกรรม (น.) การแสดงความเคารพตามธรรมเนียมของพระ เณร ในระหว่างผู้ใหญ่กับผู้น้อย

ข้อมูลจาก : จุลสารการจัดการองค์ความรู้ สำนักพระราชวัง

ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ กรกฎาคม – สิงหาคม ๒๕๕๐

นายธนากร พรวิธราภา : เรียบเรียง